

AKTUÁLNÍ POHLED NA ZÁMEK Z PTAČÍ PERSPEKTIVY

ZAJÍMAVÁ REKONSTRUKCE

Obnova a proměna zámku Načeradec

Panská sídla rozličného stáří a charakteru představují nepostradatelnou součást našeho kulturního dědictví. Soustředíme se na rekonstrukci cenného a dobře dochovaného barokního zámeckého areálu, který představuje jednu z architektonických dominant obce.

Chátrání a zachraňování památek je přirozený vývoj a lze ho sledovat prakticky již od středověku. Přes nemalé množství v současnosti opuštěných a postupně mizejících aristokratických sídel nabízí sledovaný příklad v rukou soukromých vlastníků pozitivní důkaz o smysluplnosti a významu jeho obnovy. Svým oživením a novou náplní využití rehabilitace památky současně vyjadřuje naději na uchování historie místa samotného i celého regionu.

Pokusíme se nastínit nejen architektonickou a urbanistickou hodnotu areálu,

ale zejména po všech stránkách náročný proces oprav. Jednotčím faktorem akce bylo jasné definování základního cíle obnovy na základě stavebněhistorického průzkumu, důkladná předprojektová dokumentace, technické zhodnocení a z něj vycházející projekt rekonstrukce. Tento proces vznikl za dialogu majitelů, projektantů a památkového dohledu. Neméně důležitou součástí bylo a zůstává zapojení kvalifikovaného zhotovitele jednotlivých součástí prací.

DĚJINY MÍSTA

Městečko Načeradec leží ve zvlněném terénu východně od údolí Blanice, v nížině vymezené na severozápadě masivem Velkého a Malého Blaníku a na jihovýchodě úpatím okraje Křemešnické vrchoviny na Lukavecku. Částí sídla protéká potok Brodec, vlastní městys tvoří jihovýchodní cíp chráněné krajinné oblasti Blaník. Zformování Načeradce spadá zřejmě do první poloviny 12. století. Představuje raně středověké centrum s románským svatoštánkem a s ním spojeným feudálním sídlem místního rodu Načeraticů.

S rokem 1287 je spojen požár kostela, jeho následné obnovení a rozšíření. Průkazný doklad o městském statutu pochází z roku 1365, větší práva získal nehrazený Načeradec až v 15. století. V této době patřil Vlašimi, v roce 1546 se zdejší statek opět osamostatnil a v uvedeném období byla postavena například dolní tvrz, připomínaná roku 1600 a nazývaná jako Nové Podolí.

MĚSTEČKO LEŽÍ VE ZVLNĚNÉM TERÉNU

Za pozůstatek takzvané horní tvrze je považovaná nynější zvonice. Přesně doložitelný vývoj načeradských tvrzí zůstává dosud otevřený.

Během třicetileté války bylo městečko (spolu s Olešnou) značně poničené a ještě v roce 1654 zůstávala více než polovina ze 78 domů pustá. Ani počátkem 18. století nedošlo k obnově předbělohorského stavu a nenacházelo se zde ani žádné využívané feudální sídlo. K zásadnímu zvratu v tomto smyslu došlo za Františka Josefa ze Starhembergu, který roku 1734 postavil na místě několika měšťanských domů na východní straně náměstí nový velký barokní zámek. Tento významný šlechtic, diplomat a dvořan rodu Starhembergů rok předtím získal titul tajného rady a v letech 1733–1738 zastával funkci nejvyššího hofmistra arcivévodkyně Marie Terezie. V období let 1738–1742 byl nejvyšším štolbou (správcem konírny) císařského dvora.

HISTORIE ZÁMKU

Panský areál, tvořený rozměrným dvorem se zahradou, zaujal podstatnou část východní strany městečka a jeho protiváhou zůstávalo Podolí. To v roce 1844 zahrnovalo dvůr (ovčín), pivovar, cihelnu nebo také Podolský mlýn. Takový stav rámcově existuje dodnes. Výrazný růst výstavby započal kolem poloviny 18. století a například v roce 1788 představoval počet domů již dvojnásobek předbělohorského stavu. Obdobný vývoj pokračoval až do poloviny 19. století

ČELNÍ FASÁDA VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

a počet obyvatel dosáhl maxima roku 1869.

Od druhé poloviny 19. století se vývoj omezil na regulační úpravy, přestavby a omezenou novou výstavbu podél silnice do Horní Lhoty. Přes vznik areálu zemědělské velkovýroby nebylo městečko postiženo výraznějšími zásahy a demolicemi. Dosud si zachovalo svou malebnou podobu. Vyjma dominant kostela, zvonice, radnice a zámku se zachovalo také několik barokních měšťanských domů, jako například čp. 122. Za pozornost dále stojí hodnotné panorama, které jen částečně narušuje novodobá dominanta východně od zámku a celkový krajinný ráz chráněné krajinné oblasti Blaník. Od roku 2003 byla ustanovena a vyhlášena městská památková zóna.

Památkově chráněný zámecký areál se nachází na jihovýchodní straně svažitého náměstí a je určující dominantou památkové zóny. Na jihovýchod od zámecké budovy v místě někdejšího a v 80. letech 20. století odstraněného zámeckého dvora leží anglický park (s prvky francouzského geometrického parku) s ohradní zdí. Vrcholně barokní novostavba z 30. let 18. století, jejímž stavebníkem byl již zmíněný významný František Josef hrabě ze Starhembergu, prošla především v průběhu 20. století řadou znehodnocujících vnitřních úprav pro účely sirotčince a od roku 1925 dětského výchovného ústavu. K nevhodným stavebním zásahům v interiéru došlo také

v 80. a 90. letech 20. století. Krov doznal úprav vyztužením ocelovými profily. Byly nanесeny také nové omítky. Díky zachování a rekonstrukci fasádního členění ale nedošlo k výraznému poškození vnější podoby zámku.

Kvůli interiérovým zásahům v minulosti se hodnotné prvky zachovaly jen výjimečně. Původní výplňové prvky dveří a oken nebo podlahové vrstvy se nedochovaly. Úpravy parku s řadou vzácných dřevin pochází z poslední čtvrtiny 19. století. Z jihu na něj navazuje původní pravidelně založený ovocný sad tvořící přirozený přechod zámeckého areálu ve volnou krajinu.

CHARAKTERISTIKA PAMÁTKY

Dvoupodlažní nepodsklepená zámecká budova má protáhlý obdélný půdorys se střechou pojednanou ve formě valbové mansardy a krytou pálenou drážkovanou taškovou křtinou. Charakteristické je symetrické hlavní 17osé průčelí s vjezdovým portálem ve střední ose se sruženým oknem v patře. Podlaží odděluje výrazně profilovaná kordonová římsa, kterou přerušuje jen záklenek vjezdového portálu.

V roce 1989 došlo během tehdejší rekonstrukce k náhradě původního kamenného ostění kopii. Lem portálu tvoří dvojice plochých iónských pilastrů a nad nimi dekorativní vázy osazené na kladí. Portálovou výplň určují dvoukřídlá vrata s proskleným a mříží opatřeným nadsvětlíkem. Zdivo v přízemí je

OBNOVENÉ PRŮČELÍ ORIENTOVANÉ DO ZÁMECKÉHO PARKU

z velké části lomové, částečně smíšené, okenní a vstupní záklenky včetně vyzdívek parapetů jsou cihlové. Zastropení tvoří cihelné plackové klenby s výsečemi. Ostění oken a vjezdového portálu jsou pískovcová.

Z fasádní partie stojí za zmínku hojně profilovaná korunní římsa, ploché fasádní pilastry v rámci obou podlaží, okenní ostění s plochými šambránami v přízemí a s pásky s mírně profilovanými parapetními římsami v patře nebo profilované frontony záclonového tvaru. Průčelí obrácené směrem do zámeckého parku je ztvárněné v obdobném, ale výrazně zjednodušeném rytmu.

SPECIFIKA OBNOVY

Naděje na změnu neutěšeného technického stavu památky přinesl v roce 2019 až současný vlastník, jenž provedl kompletní rekonstrukci zahrnující obnovu zámeckých fasád (opravu omítek, štukových prvků a nový barevný nátěr). Úpravy se dále dotkly mimo jiné komínových těles, vnitřních omítek a ve střeše se osadily nové výlezy. V přízemí došlo k provedení odvětrávaných podlah, k pokládce nových podlahových krytin – keramických v přízemí a dřevěných v patře. Osadila se nová špaletová okna a dřevěné kazetové dveřní výplně s obložkami.

Repasí prošla například vrata do ulice, dělicí stěny s dvoukřídlými dveřmi na chodbách v přízemí i patře, hlavní kamenné schodiště včetně pískov-

cového zábradlí nebo litinové točité schodiště. Provedla se drenáž, chemická injektáž vlhkého zdiva v přízemí a úprav doznala dispozice někdejšího dětského výchovného ústavu pro účely hotelu. Sanační úpravy byly předem konzultovány a vznikly na základě vyhodnocení stavebněhistorických, statických a vlhkostních průzkumů. Počítalo se například také s ochranou památné lípy v blízkosti východního průčelí zámku.

V jednotlivých místnostech v patře byly vestavěny koupelny, v zadním traktu vzniklo hygienické zázemí restaurace a prostory wellness. V místech komunikace podél zadního zámeckého průčelí a za hlavní vjezdovou bránou došlo k vydláždění povrchu. Po odstranění nesoudržných částí ohradních zdí se provedly nové vápenné dvouvrstvé omítky. Na pilířích došlo k obnově iluzivního kvádrování a oprave jejich betonového zakrytí. V parku byly doplněny nové dřeviny vycházející z původní kompozice a v části sadu se doplnily ovocné stromy.

Autorem projektové dokumentace se stal architekt Ivan Plicka za technické spolupráce Jakuba Kašpara. Koordinátorem realizace byl Luboš Kurz a pozici interiérové architektky zastala Andrea Šimečková ze studia NEAT. Procesu pětileté obnovy dokončené letos v červnu se zúčastnili české firmy a výrobci. Kromě hotelových služeb je místo návštěvníkům přístupné během kulturních a společenských akcí

CHODBA PO OBNOVĚ

nebo speciálních prohlídek. Mimoto vzniklo například celoročně otevřené bistro Polepšovna. Obnova zámku byla realizována zcela z vlastních zdrojů, bez využití dotačních titulů. ■ www.zameknaceradec.cz

ZEPTALI JSME SE

Shrnula byste architektonické cíle rekonstrukce a oživení zámku?

Stanislava Bártová, majitelka zámku Rekonstrukce nebyla jen stavební obnovou, ale především stěžejní aktivitou k navracení života do místa, které po desetiletí mlčelo. Architektonickým cílem projektu bylo skloubit účtu k historickému dědictví s potřebami současnosti. Vytvoření prostoru, který si uchovává autenticitu své minulosti, a přitom se stane plnohodnotnou funkční součástí městyse. Navíc bude dostatečně atraktivní pro opakované návštěvy a návraty.

Zámek byl po generace přirozeným centrem obce. Jeho obnova proto neměla být uzavřeným restaurátorským gestem, ale otevřením se veřejnosti, znovunalezením jeho společenské funkce. Architektonický přístup vycházel z principu pokory: každý zásah měl být čitelný, ale zároveň respektující. Historické konstrukce, dispozice i materiály byly maximálně zachovány. Nové prvky se objevují jen tam, kde to vyžaduje provoz či bezpečnost, a vstupují do prostoru s pokorou,

POHLED DO INTERIÉRU HOTELOVÉHO POKOJE

nepředstírají historickou podobu, ale doplňují ji s respektem.

Cílem bylo vytvořit živé a funkční prostředí, místo, které zůstává historickou nemovitostí, ale zároveň se přirozeně proměňuje v prostor dnešního života. Ubytování v zámeckých pokojích, společenské salonky, bistro otevřené návštěvníkům i zahrady, které znovu ožívají kulturními akcemi, tvoří dohromady harmonický celek. Vzácné stavebněhistorické prvky byly citlivě zrenovovány a pro jejich zvýraznění jsme záměrně doplnili prvky moderního užitého umění, jež jsou základem budoucí zámecké umělecké sbírky. Zámek tak zůstává nositelem paměti, ale zároveň se stává kulturním a komunitním centrem, nejen Načeradce.

Nesnadnou fází celého procesu bylo hledání rovnováhy mezi respektem k památkově chráněné budově a současným využitím. Každý detail vyžadoval promyšlený kompromis, jak zachovat autenticitu a zároveň naplnit požadavky současné společnosti. Významnou částí projektu bylo oživení zámeckého areálu jako celku, anglického parku, sadu, zahradnictví a hospodářství. Anglický park s památnou lipou není jen přírodní součástí areálu, ale postupně se stává kulturně a společensky živým prostorem. Ožívá prostřednictvím koncertů, výstav, komunitních a privátních akcí, které přibližují zámek veřejnosti a dávají mu nový život. Anglický park tak plní funkci místa setkávání, odpočinku i in-

spirace, propojuje historii s aktivním současným využitím a posiluje vazbu mezi zámkem a místní komunitou.

Obnova zámku je důkazem, že citlivě a dobře vedená rekonstrukce nezakonzervuje minulost, ale může vytvořit organickou generační propojku. Zámek, který dříve chátral, se proměnil v místo setkávání, pohostinnosti a kultury. Vznikl prostor, kde minulost a současnost nevedou spor, ale společně vyprávějí nový příběh o účtě, péči a smyslu pro trvalé hodnoty.

Které kroky celé akce byly nejsložitější?

Rekonstrukce probíhala bez zásadních problémů, přesto přinesla nespočet rozhodnutí, jež vyžadovala trpělivost, cit a spolupráci. Nejsložitější bylo sladit množství detailů – od barevnosti omítek po výběr vhodných povrchů či vybavení, aby výsledek působil přirozeně a pravdivě. Důležité bylo, aby každý zásah měl smysl, byl čitelný, ale ne rušivý. Každý krok vyžadoval pečlivé zvažování, aby se zámek stal funkčním, ale neztratil svou duši.

Jak náročná byla její obnova z hlediska památkové péče?

Dagmar Primusová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze Autenticita památky bohužel velmi utrpěla za posledních 100 let následkem

ZASTROPENÍ PLACKOVOU KLENBOU S VÝSEČEMI

utilitárních úprav pro využití sirotčincem, později dětským domovem. V interiérech se nedochovaly téměř žádné původní prvky, podlahy, dveře i okna byly před započatím obnovy novodobé. Nedochovaly se dokonce ani dřevěné, trémové stropy nad patrem. Ty byly v 80. letech 20. století nahrazeny keramickými, přestože byly velmi pravděpodobně zdobené štuky a malbami. Nejhodnotnější původní součástí stavby jsou hlavní kamenné schodiště, prosklené výplně z průjezdu do chodby a vstupní kamenný portál v průčelí.

Paní majitelka přistoupila k obnově zámku velmi citlivě se snahou znehodnocený interiér rehabilitovat. Zachovány byly veškeré historické součásti stavby. Torzo litinového vedlejšího schodiště bylo restaurováno a jeho chybějící zábradlí bylo doplněno. Nové součásti stavby byly provedeny odborně z kvalitních materiálů. Do dveřních otvorů byly doplněny kazetové výplně. Průjezd byl vydlážděn dubovými špalíky. Velkým přínosem i pro vnější vzhled budovy bylo vedle obnovy ubouraných komínů také osazení nových špaletových oken, která byla vyrobena podle historických fotografií. Z našeho pohledu je největším, avšak nutným zásahem, který přispěje ke zlepšení technického stavu budovy, odvlhčení přízemí, jež je vzhledem ke svažitosti terénu do zahrady polosuterénem. Zdivo je vysušeno větracími kanály a podloží provětrávanou podlahou. Kvůli zajištění využitelnosti přízemí bylo zdivo chemicky injektováno.